

Buiák Attila írása

2016. július 10.

Igazság Művek *Leltár a Veritas intézetben*

2014. január 2-án Lázár János felügyelete és a Miniszterelnökség költségvetési fejezetcíme alatt létrejött, s 2014 nyarától teljes gőzzel üzemel a Veritas Történetkutató Intézet. A kormány szándéka szerint az elmúlt százötven év történelmének „torzításmentes” ábrázolására hivatott. Mások szerint afféle történelmi mosó-szárítóról van szó, célja a Horthy-korszak kifehéritése. De új szempontok, kutatási irányok feltárása helyett a Veritas inkább publicisztikai vitáiról, a főigazgató, Szakály Sándor botrányos kijelentéseiről ismert. Nemrég például a numerus claususról állította: a törvény nem jogfosztó, hanem jogkorlátozó jellegű. Az összeállításunkban nyilatkozó történészek szerint „maga az intézet szinte nem is létezik, csak a zaj, amit csapnak”, tudományos kutatás helyett „inkább valamiféle emlékezetpolitikai kampány” megy. Mintegy háromszázmilliónyi adóforintból. Romsics Ignác azt mondja: a Fidesz célja a negyedszázados Horthy-korszak újragondolása. 2010 után így kiderült, az új nemzeti panteonban sem Károlyi Mihálynak, sem Erdei Ferencnek nincs helye, de József Attilának is csak a hátsó sorokban. Miközben előtérbe kerültek olyan személyiségek – Horthy Miklós, Prohászka Ottokár, Hóman Bálint, Nyirő József, Wass Albert és mások –, akiknek a személye köré egy magát demokratikusnak tartó társadalomban nem alakítható ki pozitív kultusz.

– Talán Boross Péter támogatása is kellett. Ez eléggé valószínűsíthető – állította lapunknak egy beszélgetés során Szakály Sándor 2013 őszén, amikor az intézményről szóló hírek először napvilágot láttak. A kőszegi ex-katonaiskolás történész, a csendőrség apologétája politikai pályájának kezdetétől az egészséges nemzettudat lényegi elemének tekintette a Horthy-rendszer huszonöt évének átértékelését, a bűnös nemzet fogalmának kiiktatását. A gondolat Csurbánál ered, azzal a különbséggel, hogy a MIÉP-vezér az antiszemita genezist s ezzel együtt a holokausztot semmiben sem kibélelte, sőt készségesen elismerte. Csak azt sajnálta, hogy megbélyegzett nemzetként elveszett területeinket nem követelhetjük vissza. Szakály hadtörténelmi elkötelezettsége, a Bárdossy-rehabilitáció ügyében képviselt véleménye bár a MIÉP figyelmét felkeltette, a kapcsolat laza volt. Előadóként néha tiszteletét tette a MIÉP által alapított Bocskai Akadémián, ám a direkt politikai cselekvést, a pártokat kerülte. Ahogy gyakorta hangsúlyozza: történészekkel szokott vitázni, nem politikusokkal. Márpedig Szakályra történészként figyelt fel a Fidesz.

Fotó: Kovalovszky Dániel

– Sokan mondják: a Veritast azzal a céllal hozták létre, hogy az új Alaptörvény szellemében „mossuk tisztára” Horthy-t. Sosem akarják elhinni nekem: ilyesféle felkérés nem volt. Az alapító felhívás az elmúlt százötven év torzításmentes bemutatására szól. Nem tudom, elhiszik-e nekem: a Veritas főigazgatójaként Orbán Viktorral történelmi kérdésekről két szót sem beszéltem – mondja Szakály.

Mégis, amikor a migránsválság műsorra került, a Veritas honlapjának tanúsága szerint Szakály szinte ontotta a bevándorlás veszélyeit taglaló ismeretterjesztő előadásokat.

Az igazgatónak két főnöke van. Az ideológiai szupervizor Boross Péter, a Veritas politikai mentora, akivel közös fellépéseket is vállalnak. (Az egyik ilyen előadáson a 444.hu szerint az is kiderült: „Boross Péter a Horthy-korszak szemtanújaként nem tapasztalt antiszemitizmust.”) Szakály hivatali előjárója pedig Lázár János, akinek az igazgató néhány szereplése kínos is lehet. Ha Lázár jó kapcsolatokat szeretne ápolni a Mazsihisszel, Szakályt is kezelnie kellene. Mert „az elmúlt százötven év torzításmentes bemutatása” közepette olykor maga Obama szól be Amerikából, máskor tekintélyes külországi nagykövetségekről érdeklődnek a Székesfehérváron állítandó Hóman-szobor ügyében, Lázárnak meg kormányinfón kell szabadkoznia. Mintha a Veritas afféle politikai előkóstoló volna. Folyamatosan teszteli, mi az, amit még bevesz a nemzetközi közvélemény gyomra.

Az intézet három korszakra összpontosít: a dualizmus, a Horthy-kor és az 1945 utáni időszak áll a fókuszban. A fő szempontok pedig a „tárgyszerű, tényszerű, az elsődleges (levéltári) források felhasználásán alapuló, egyben a modern történelemelméleti irányzatok ismeretében kialakított kutatási szemléletmód”, „megfelelő szakmai érvrendszer kidolgozása a magyar történelmi tudat – leginkább az 1867 és 1994 közötti korszak megítélésében

megnyilvánuló – torzulásainak korrigálására” és „fiatal szakmai erők bevonása”.

Ennek megfelelően a huszonöt fős hivatali és kutatói állományt foglalkoztató Veritas csapata igencsak vegyes. Akadnak kiérdemesült harcosok, levéltárosok, akik számos rendszerben bizalmi állásokban dolgoztak. És vannak fiatalok, akik állásínséges időkben a Nádor utcában találtak menedéket. Zinner Tibor szakmáját tekintve inkább levéltáros, a '45 utáni korszakot viszi. Szakály szerint „Tibor népbírói ügyekben megkerülhetetlen. Azért került ide.”

Fotó: Kovalovszky Dániel

Zinner – sokakkal együtt – '56-ot ellenforradalomnak mondta, majd álláspontját módosította. Kovács M. Mária, a numerus clausuról írott könyv (Törvénytől sújtva) szerzője szerint Zinner módszere azért érdekes, mert az általa elemzett pereket történelmi összefüggéseikből kiszakítja, majd rámutat a jogi hibákra. A szocializmuskutató törzsanyaga ma is a Gulag. Gyáni Gábor történész szerint olyan szinten, mint a kommunista időkben a veteránkutató, a vöröskatonák emlékeinek gyűjtögetése. Gyáni szerint az intézetről lerí a krónikus szakemberhiány.

– A két hangsúlyos figura közül Szakály hadtörténész, s nem is fogja ezt meghaladni. Ujváry Gábor tudománytörténettel foglalkozik. Utóbbi Hóman megszállottja, Szakály Gömbös Gyula titkos rajongója.

A Veritas szellemi atmoszférájában a Horthy-kor antiszemitizmusának relativizálása könnyen tetten érhető. Kérdés, hogy Zinnert zsidóként ez mennyiben zavarja.

- Zsidósággal magamnak tartozom elszámolással – mondja szűkszavúan.
- De ha fontosnak érzi, előkeresheti a Veritas évkönyvét, abban körvonalaztam elvi álláspontomat.

Majd hozzáfűzi:

- Nem mi politizálunk a történelemmel, hanem azok, akik korábbi életükben politikával szőtték át a történelmet és „haladó hagyományt” teremtettek. Jól körülhatárolható, sőt személyekre lebontható csoportról van szó – mondja talányosan.

A nevekkel Zinner adósunk marad.

Gyáni Gábor szerint feltűnő: a Veritas híre nem kutatásainak eredménye. Nyilatkozatok, vélemények, tollharcok következménye, Szakály és Ujváry közéleti produktuma. Maga az intézet szinte nem is létezik, csak a zaj, amit csapnak. Gyáni úgy látja, az, amit a Veritas művel, a legkevésbé sem tudomány. Inkább valamiféle emlékezetpolitikai kampány. A tények finom áthangszerelése, módszeres újrarendezése. Nem a rendszer genezisének számító antiszemitizmust tagadják, addig nem mennek el. Inkább „játszadoznak”. A cél a magyarság áldozatszerepének erősítése, a durva kollaboráció átfestése. Így csúszhatnak ki Ujváry száján olyan mondatok, hogy a numerus clausus számos más hátrány mellett azért volt helytelen, mert a külföldön tanuló zsidó diák „nem Magyarországon költötte el a pénzét, így gazdasági károkat is okozott”. Ezzel szemben az a zsidó diák, „aki külföldön járhatott egyetemre, jól járt, mert egy idegen nyelvet mindenképpen elsajátított”. Tehát előnyös helyzetbe jutott.

Szakály azt mondja erre, amit az alapítás előtt, 2013 őszén: „Virágozzék száz virág, versenyezzen száz iskola”. De magában a konstrukcióban, az állami szerepvállalásban benne van a Nemes Dezső-i szerep, egyfajta Párttörténeti Intézet esélye.

Ungváry Krisztián ennél bonyolultabban látja.

Fotó: MTI

- Minden tudományos műhely azzal foglalkozik, amivel akar. Amit Szakály a numerus claususról állít, nem kutatás eredménye, hanem vélemény. Valóban nem vezetett egyenes út 1920-tól 1944-ig. Valóban voltak kitérők. De végül

oda vezetett. A zajongás mögött az az alattomos logika húzódik meg, mint a hírhedt angyalos-sasos szobor mögött. Előre lehetett tudni: kizárólag az áldozatok fognak rajta kiborulni, és néhány kósza liberális, aki szellemi értelemben amúgy is zsidónak számít. És így lehet a holokauszt rettenetét „zsidó belüggé” lefokozni.

Ormos Mária professzor szerint ha a Veritas valóban a Horthy-korszak kutatását tűzte ki célul, figyelembe kell vennie: Horthy-korból legalább kettő létezik. Az egyik a húszas évekbeli, a másik az 1932 utáni.

– Ha a húszas éveket akarják Szakályék „kifehéríteni”, ott van mit keresniük. Ám a harmincas években nem találhatunk sok fehérséget, még szürkét is alig. De a tendencia úgy látom az: a húszas éveket – amikor minden hiba ellenére mégiscsak történt valami, például Bethlen alatt létrejött a Magyar Nemzeti Bank vagy útjára indult a magyar szociálpolitika, felállították az első betegsegélyező intézeteket – hanyagolják. Ellenben Hóman feje köré babérkoszorút fonnak. Pedig az egész törekvés alapvetően butaság. Ilyen ambícióval nem lehet a magyar történelmet szebbé vagy jobbá tenni.

Azzal Szakály is tisztában van, hogy jelenlegi pozíciója mennyire kormányfüggő. Munkatársainak meg is mondta: végezzék a munkájukat, ő mindenben megvédi őket, ám ha „történik valami” mondjuk 2018 nyarán, sokáig nem marad. Mégis, mint lapunknak állítja, „méltatlan és megalázó”, ahogy munkatársaival szakmai körökben bánnak. Ha valaki belobbizza magát előadónak egy-egy nivósabb konferenciára, csak azzal a megkötéssel teheti, ha neve mellé a Veritast nem írja ki.

Miközben az intézet büdzsáját a mi adónkból fedezik. Szakály szerint ez politikai döntés volt. S az autonómia? Zinner azt mondja, „egy percig sem maradna” hivatalában, ha egyetlen sorát is „megrendelné az állam”. A Veritas évi 268 millióval indult. Jelenleg 298 millióval szerepelnek a költségvetésben a Miniszterelnökség fejezetcím alatt. Ez durván ötszöröse az autonóm szervezetként felszámolt 1956-os Intézet költségvetésének. Rainer M. Jánosék 50-60 millióból gazdálkodhattak, a csúcson is legfeljebb évente 120 milliót kaptak. De a Veritas 298 milliója semmi az igazi, nagy pénznyelőhöz, a NEB-hez (Nemzeti Emlékezet Bizottsága) képest, amely 600 millióból gazdálkodik. Az intézményről ritkán hallani, őket és produktumaikat szinte senki sem ismeri. De a Veritas a csúcsra tart: ha teljesül a kárpótlási iratanyag kötelező átvételéről szóló kormányhatározat, az milliárdos nagyságrendű pénzügyi bővülést jelent számukra.

Abból lehet csak igazán történelmet magyarázni.

Szakály Sándor állításai

- A magyar zsidóság túlélési esélyei 1944. március 19-ig a kétségtelenül létező zsidótörvények ellenére sokkal kedvezőbbek voltak, mint Európa más államaiban.
- Kamenyec-Podolszk tragikus története idegenrendészeti eljárás következménye volt.
- Hóman Bálint kaphat szobrot Székesfehérváron, ha a helyi közösség ehhez ragaszkodik.
- A numerus claususból nem következett lineárisan az 1944-es deportálás.
- A numerus clausust nem tartom jogfosztó törvénynek, inkább jogkorlátozásnak.
- Trianon után az elcsatolt területekről rengeteg középosztálybeli magyar menekült Magyarországra. A törvény az ő helyzetükön próbált segíteni.
- Nyilas parlament tulajdonképpen nem is létezett.
- A munkaszolgálat Európa-szerte bevett gyakorlat volt.

A legnagyobb vereség

A Veritas intézet állítólag úgy került a Hóman-ügy kellős közepébe, mint Pilátus a credóba. A Hóman-rajongó Ujváry Gábort eredetileg a bíróság kérte fel szakértőnek egy Hóman Bálint akadémiai rehabilitációjáról szóló perben, ám időközben a Veritashoz került, majd elkezdődtek a székesfehérvári szoborcsaták. Sajtóhírek szerint L. Simon László azóta menesztett államtitkár biztatta fel a fehérvári egyesületet, folyamodjon állami támogatásért, és ő megadja. A történetet eddig senki sem igazolta, nem is cáfolta. De a Veritas felvette a kesztyűt Hóman oldalán. Ahogy az amerikai elnök is az ellenoldalon. A nemzetközi holokauszt-emléknapon Barack Obama a washingtoni izraeli nagykövetségen mondott beszédet. Ebben negatív példaként Magyarországot hozta fel: „És ezért léptünk fel, amikor Magyarországon szobrot terveztek állítani egy második világháborús antiszemita vezetőnek, hogy a kormányuk álljon el ettől a tervétől. Ez nem egy széljegyzet volt a kapcsolatunkban, hanem alapfeltétele annak, hogy fenntartsuk a jó viszonyt.” Veritasos körökben emlegetik, három ország nagykövetsége is érdeklődött a városi vezetésnél a szoborállítás felől.

Ujváry Gábor, a Veritas Horthy-kori kutatócsoportjának vezetője hatalmas energiát fektet a Hóman-ügybe. Húsz év alatt mindent elolvasott, míg a kormány Hómant rég dobta, kollaboránsnak nyilvánította, az Akadémia vállalhatatlannak tartja, ő lapunknak azt mondja: elégedett. Mert míg Hóman nevét eddig a hazai közönség „kilencven százalékban nem ismerte”, ma jóval többeknek mond valamit. Sőt híre a tengerentúlra is eljutott.